

ยุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านการใช้พื้นที่สื่อ ของขบวนการทางสังคมในประเทศไทย

Empowerment Strategies of Social Movements Through the Mediascape in Thailand

วารุณี ณ แคน / Warunee Nanakorn¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการอธิบายให้เห็นถึง การสร้างพลังของขบวนการทางสังคมโดยใช้ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวต่อสู้ผ่านพื้นที่สื่อ กรณีศึกษาสมาคมชนชั้นกรรมาชีพไร้อาชีพ จากการศึกษา พบว่า ขบวนการทางสังคมต้องการต่อสู้เรียกร้องเพื่อสิทธิของชาวบ้านให้ประเด็นปัญหาและข้อเรียกร้องของตนมีความโดดเด่นและเข้าสู่ความสนใจของสังคมในวงกว้างพร้อมกับสื่อสารให้ผู้กำหนดนโยบายได้รับรู้ในพื้นที่สาธารณะ โดยการระดมความรู้สึกร่วมหรือความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณชนในวงกว้าง เนื่องจากมุ่งหวังให้สาธารณชนร่วมเป็นสักขีพยานในการเคลื่อนไหวผ่านลักษณะร้องเรียน การทวงถามการแก้ไขปัญหา ตรวจสอบ และเรียกร้องให้ทำตามคำมั่นสัญญาในการดำเนินการแก้ไขปัญหาของภาครัฐ โดยใช้พื้นที่สื่อที่ตนสามารถจัดกระทำได้เอง สำหรับเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยต่อการใช้สิทธิในการสื่อสารของคนเล็กคนน้อยคือ 1) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยี 2) การใช้เครือข่ายและ 3) การปฏิรูปสื่อในประเทศไทย ทำให้ประชาชนมีช่องทางในการสื่อสารที่หลากหลาย โดยเฉพาะสื่อ โทรทัศน์ และสื่อออนไลน์

คำสำคัญ: ขบวนการทางสังคม การวิเคราะห์การสร้างโครงกรอบ พื้นที่สื่อ สมัชชาคนจนเชียงใหม่ ไร้อาชีพ

Abstract

The purpose of this article is to examine the power construction of social movement using mediascape of the Assembly of the Poor of Rasi Salai Dam.

¹ นิสิตปริญญาเอก คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The findings show that the social movement used public mediascape to broaden public support and to make an impact on policy makers. Mutual understanding and sympathy from the public were created in order to be the witnesses in the social movement. The conditions for success of these marginal people in using the right to communicate were: 1) advanced technology and the ability to access technology, 2) the use of social networking, and 3) media reform in Thailand, which has generated varied communication channels especially broadcasting and online media.

Keywords: Social Movement, Frame analysis, Mediascape, Assembly of the Poor of Rasi Salai dam

บทนำ

ในการศึกษาในสำนักคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีข้อถกเถียงทางทฤษฎีที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การกำเนิดการดำรงอยู่และการล่มสลายของขบวนการทางสังคมขึ้นอยู่กับว่าขบวนการนั้นๆ สามารถเข้าสู่พื้นที่สาธารณะได้หรือไม่ ดังนั้น กิจกรรมต่างๆ ของขบวนการจึงเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อให้ประเด็นปัญหาและข้อเรียกร้องของตนได้เป็นที่รับรู้ของสาธารณชน เนื่องจากหากการเคลื่อนไหวไม่ได้สื่อสารไปยังสาธารณะและผู้มีอำนาจในการตัดสินใจย่อมส่งผลกระทบต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของขบวนการในที่สุด เมื่อพิจารณาข้อถกเถียงข้างต้นควบคู่ไปกับสถานการณ์ในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคที่มีการพัฒนานวัตกรรมด้านเทคโนโลยีการสื่อสารอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ทำให้สื่อมีพลานุภาพอย่างมหาศาล จะเห็นได้ว่าขบวนการทางสังคมไม่สามารถละเลยการคำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สื่อในการสื่อสารระหว่างขบวนการกับสาธารณะและสื่อมวลชนได้เลย (McChesney, 1997)

การใช้พื้นที่สื่อมีความสำคัญต่อขบวนการทางสังคมในการเป็นพื้นที่ต่อรองทางการเมืองระหว่างขบวนการกับฝ่ายต่างๆ เพราะพื้นที่สื่อคือการสร้างพื้นที่สาธารณะที่ใหญ่ที่สุด และเป็นพื้นที่ซึ่งประชาชนจะเข้าไปกำหนดญัตติสาธารณะในสังคมได้อย่างมีพลังที่สุด ผู้คนสามารถใช้พื้นที่นี้เพื่อโต้เถียง ต่อรองกันจนกว่าจะได้

ทางออกที่เป็นธรรมชาติแก่ทุกฝ่าย ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการทางสังคมกับการใช้ช่องทางสื่อสารมวลชนจึงมีผลต่อการสร้างพลังของขบวนการทางสังคม เพราะการต่อสู้ของขบวนการทางสังคมผ่านช่องทางสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะทำให้การใช้ทรัพยากรทางการเมืองของขบวนการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย ทำให้ขบวนการทางสังคมพยายามเคลื่อนไหวโดยเอาตัวเองเข้ามาเคลื่อนไหวภายใต้ปริมณฑลทางการเมือง เพื่อให้ประเด็นการเคลื่อนไหวสามารถเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ทางการเมืองอื่นๆ ในสังคม ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ถือเป็นตัวแสดงทางการเมืองหนึ่งที่สำคัญในการเมืองปัจจุบันในแง่ของตัวกระทำในกระบวนการนโยบายสาธารณะและการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคมและการเมือง การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมที่มักปรากฏออกมาในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางชุมนุม และการประท้วงต่างกันไปเพื่อเป้าหมายใน “การสื่อสาร” ความทุกข์ร้อนและความห่วงใยใส่ใจในประเด็นปัญหาต่างๆ ของพวกเขาให้แก่สาธารณชนได้รับทราบทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม ระบบการเมืองที่เป็นพื้นที่ในการต่อสู้ระหว่างตัวแสดงทางการเมืองได้มีเส้นแบ่งชัดเจนระหว่างผู้ที่อยู่ “ภายใน” และ “ภายนอก” กล่าวคือ คนที่อยู่ภายในระบบการเมืองปกติ ได้แก่ กลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง นักการเมือง ฯลฯ กับคนที่อยู่นอกกระบวนการการเมืองปกติ คือ คนที่ไม่สามารถเข้าไปสู่ระบบการเมืองได้ และคนกลุ่มนี้ยังเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการตัดสินใจทางการเมืองของผู้มีอำนาจทางการเมือง (Gamson, 1975) ดังนั้น การสร้างอำนาจของคนกลุ่มนี้จึงต้องได้มาด้วยการใช้ช่องทางโดยอ้อม เพื่อที่จะไปมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจในเชิงนโยบาย ในพื้นที่ซึ่งผู้ไร้อำนาจสามารถท้าทายผู้มีอำนาจตัดสินใจหรือผู้ที่อยู่ในระบบการเมืองปกติซึ่งมีอำนาจมากกว่า สื่อมวลชนจึงมีบทบาทสำคัญในพื้นที่ทางการเมืองของขบวนการทางสังคมในการเชื่อมโยงขบวนการทางสังคมกับผู้กำหนดนโยบายและสาธารณชน

Gamson and Wolfsfeld (1993) กล่าวว่า สื่อมีบทบาทต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม 3 ประการ คือ ประการแรก สื่อมีบทบาทในการระดมการสนับสนุนทางการเมือง ประการที่สอง สื่อช่วยสร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้น

ในวาทกรรมกระแสหลัก ประการสุดท้ายคือ สื่อมีบทบาทในการขยายขอบวงของปัญหาความขัดแย้งระหว่างตัวแสดงทางการเมืองที่เป็นขบวนการทางสังคมกับรัฐ หรือผู้มีอำนาจการตัดสินใจให้เป็นที่รับรู้ของสาธารณะในวงกว้างมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การที่ขบวนการทางสังคมจะสามารถมีชีวิตได้ยาวนานและประสบความสำเร็จจึงขึ้นอยู่กับว่าพวกเขาสามารถทำให้สื่อรายงานข่าวของพวกเขาได้มากน้อยเพียงใด หากพิจารณาในแง่ของการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่กระตือรือร้นในการบริหารกิจการบ้านเมืองของตน ในสังคมประชาธิปไตยถือว่าสื่อมีบทบาทสำคัญในฐานะตัวกลางที่ทำให้คนที่อยู่ชายขอบของสังคมหรืออยู่นอกวงขอบของระบบการเมืองปกติสามารถเข้ามาเล่นบทบาทหรือสื่อสารประเด็นปัญหาของตนในพื้นที่สาธารณะได้และนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือสังคมได้ โดยตัวแสดงที่เป็นขบวนการทางสังคมสามารถสร้างความเชื่อมโยงระหว่างประเด็นปัญหาที่เป็นปัญหาในชีวิตประจำวันกับประเด็นที่เป็นปัญหาทางการเมืองได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นการยกระดับประเด็นที่เป็นปัญหาในระดับท้องถิ่น (local spaces) ให้ไปสู่ระบบการเมืองในระดับที่ใหญ่กว่า (the larger political system)

สำหรับการขับเคลื่อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม สื่อถือเป็นเครื่องมือที่มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนให้เกิดความสนใจในประเด็นการเคลื่อนไหวของขบวนการ เนื่องจากสื่อส่งผลต่อระดับความไวเนื้อเชื่อใจ (trust) ที่มีอยู่ การระดมทรัพยากร โดยการใช้สื่อจะช่วยให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีความก้าวหน้าในการติดตามประเด็นปัญหาของตนได้ ขณะเดียวกันยังทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวอื่นๆ ติดตามความเคลื่อนไหวซึ่งกันและกัน และสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและเชื่อมโยงประเด็นกันได้ ในการศึกษายุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม ในงานชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาการสร้างพลังอำนาจของขบวนการทางสังคมผ่านการใช้พื้นที่สื่อ โดยพิจารณากระบวนการทำให้พื้นที่สื่อเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวของขบวนการ 2) เพื่อศึกษาถึงพลังอำนาจที่เกิดขึ้นจากการใช้พื้นที่สื่อในการสร้างการสนับสนุนจากสาธารณะเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ขบวนการมีความหวังใฝ่ใจ และ 3) เพื่อศึกษาถึงเงื่อนไขที่ทำให้ขบวนการทางสังคมสามารถใช้พื้นที่สื่ออย่างสัมฤทธิ์ผล

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า กรณีศึกษาสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล สามารถพัฒนาประเด็นปัญหาในระดับพื้นที่ให้เป็นประเด็นสาธารณะในระดับชาติและพัฒนาไปสู่ความสนใจอย่างกว้างขวางในหมู่สาธารณชนและขยายการดำเนินการเคลื่อนไหวจนก่อให้เกิดผลกระทบต่อคนในสังคมทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ โดยมีพัฒนาการของความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมอย่างเห็นได้ชัดเจน ทั้งในแง่ของการใช้สื่อที่หลากหลายและความประสบความสำเร็จตามข้อเรียกร้องในประเด็นปัญหา จากปรากฏการณ์ที่คนเล็กคนน้อยลุกขึ้นมาเป็นผู้ผลิตและวางแผนการจัดกระทำเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อ นอกจากจะสร้างการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงให้กับสังคมได้ ผู้ใช้สื่อในขบวนการเองก็ได้เรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อหาวิธีการเชื่อมร้อยการสื่อสารกับสังคมโดยรวมมากขึ้นเช่นกัน

ประเด็นการเรียกร้องของสมัชชาคนจนคือ การคัดค้านโครงการก่อสร้างเขื่อนราษีไศลด้วยเหตุผลของผลกระทบทางนิเวศ การเรียกร้องค่าชดเชย และการเรียกร้องให้แก่ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน โดยเฉพาะโครงการดังกล่าวได้มีผลกระทบต่อนิเวศทาง ซึ่งสะท้อนปัญหา ดังต่อไปนี้ 1) ความขัดแย้งของทิศทางการพัฒนาประเทศและท้องถิ่นหรือการให้คุณค่ากับรูปแบบของวิถีชีวิต 2) สิทธิของการครอบครองและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น 3) ฐานความรู้เกี่ยวกับนิเวศและการใช้ประโยชน์ และ 4) กระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายอันจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้คนในวงกว้าง แม้ว่าการเรียกร้องเรื่องผลกระทบเชิงนิเวศทางนโยบายได้ถูกบดบังด้วยกระแสการเรียกร้องค่าชดเชยในพื้นที่ (Chulalongkorn University Social Research Institute, 2009)

การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของสมัชชาคนจนเขื่อนห้วยนา-ราษีไศล เป็นยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวเริ่มอย่างจริงจังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เพื่อเป็นยุทธศาสตร์ที่เสริมสร้างพลังอำนาจในการเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนเขื่อนห้วยนา-ราษีไศล ควบคู่ไปกับการชุมนุมบนสันเขื่อนราษีไศล 189 วัน ณ สันเขื่อนราษีไศล อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้านั้นสมัชชาคนจนฯ ได้มีการเคลื่อนไหวมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่การสร้าง

เขื่อนราษีไศลได้เสร็จสิ้นลงและได้เริ่มกักเก็บน้ำตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เนื่องจากการสร้างเขื่อนทำให้วิถีชีวิตของผู้คนรอบ ๆ ริมฝั่งแม่น้ำมูลตอนกลางเปลี่ยนแปลงอย่างกระทันหัน ชาวบ้านต้องทนทุกข์ทรมานอย่างยาวนานสำหรับการรอคอยการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อนราษีไศล จนกระทั่งปัจจุบันนับเป็นเวลากว่า 16 ปี การเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนกรณีเขื่อนราษีไศลซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2536 ได้ขยายวงกรเรียกร้องและขยายความเข้มข้นขึ้นเป็นลำดับ สมัชชาคนจนได้ใช้ยุทธศาสตร์การต่อสู้ที่หลากหลายตั้งแต่การยื่นหนังสือต่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ การเดินขบวนประท้วง ปิดถนนชุมนุมหน้าทำเนียบรัฐบาลเพื่อกดดันให้มีการรับผิดชอบของภาครัฐจนนับครั้งไม่ถ้วน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ตาม การดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาจากภาครัฐก็ยังคงมีความล่าช้าและยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษีไศลอย่างครอบคลุม ในขณะที่การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มักให้ความสำคัญกับภาครัฐเป็นผู้ให้ข่าวโดยสื่อไม่ได้มารับฟังและนำเสนอเสียงจากชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการภาครัฐ จนกระทั่งชนวนสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านสมัชชาคนจนหยุดตัดสินใจทำการชุมนุม ณ สันเขื่อนราษีไศลในวันที่ 4 มิถุนายน 2552 คือ สมัชชาคนจนฯ เห็นว่ากลุ่มตนไม่ได้รับความเป็นธรรมเนื่องจากถูกกล่าวหาว่าทุจริตเงินค่าชดเชยที่ได้รับจากทางการ

จากภาพในแง่ลบของชาวบ้าน ที่ถูกสร้างขึ้นโดยสื่อมวลชน ซึ่งเป็นความอึดอัดใจของชาวบ้านมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ประกอบกับการที่ชาวบ้านสมัชชาคนจนฯ ถูกใส่ความจากหน่วยงานภาครัฐว่าเป็นผู้ทุจริตเงินค่าชดเชยจึงเป็นแรงจูงใจสำคัญทำให้ชาวบ้านสมัชชาคนจนฯ ต้องการทำข่าวของตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องจากมุมมองของตนให้แก่สาธารณชน ซึ่งในขณะนั้นได้มีโครงการนักข่าวพลเมืองของสถานีโทรทัศน์ไทย พีบีเอส อันเกิดจากการเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดสื่อภาคประชาชน โครงการดังกล่าวได้มีการจัดอบรมการทำข่าวให้แก่ภาคประชาชน เพื่อนำเสนอในรายการ จึงเป็นโอกาสให้สมัชชาคนจนกรณีเขื่อนราษีไศลได้ใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวอย่างจริงจัง

ในการชุมนุมครั้งล่าสุด ณ สันเขื่อนราษีไศลในวันที่ 4 มิถุนายนถึง 9 ธันวาคม 2552 สมัชชาคนจนฯ ได้จัดตั้งทีมข่าวของตนเองชื่อ กลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน โดยมีจุดเริ่มต้นมาจาก ปัญญา คำลาภ ซึ่งเป็นหัวเรือในทีมข่าวขบวนการเคลื่อนไหว สมัชชาคนจนกรณีเขื่อนห้วยนา ราษีไศล (หลังจากที่เขาได้เป็นตัวแทนกลุ่มผู้ทำงานองค์กรนอกภาครัฐ (NGOs) คนหนึ่งที่ได้เข้าฝึกอบรม จากทีมนักข่าวพลเมืองของสถานีโทรทัศน์ทีวีไทยซึ่งในขณะนั้นได้มีโครงการนักข่าวพลเมืองขึ้น เพื่อฝึกให้ชาวบ้านสามารถจัดกระทำสื่อขึ้นด้วยตนเองเพื่อสื่อสารสิ่งที่ตนต้องการต่อสาธารณะ) เมื่อเขาได้มีโอกาสเข้ามาทำหน้าที่ในการเคลื่อนไหวกรณีเขื่อนราษีไศล ณ สันเขื่อนราษีไศลจึงได้ของบประมาณการสนับสนุนจากโครงการกองทุนสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรฯ เพื่อสร้างทีมข่าวโดยการหาอาสาสมัครซึ่งเป็นชาวบ้านในสมัชชาคนจนฯ กรณีเขื่อนห้วยนาราษีไศลที่เข้ามาร่วมชุมนุมที่สันเขื่อน ทำให้เกิดทีมข่าวขึ้นในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2552 ซึ่งทำงานข่าวควบคู่กับการเคลื่อนไหวในพื้นที่ จากจุดเริ่มต้นนี้เองจึงเป็นจุดสำคัญที่ทำให้สมัชชาคนจนกรณีเขื่อนราษีไศลได้มีโอกาสในการใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวอย่างเป็นรูปธรรม จนเป็นกรณีศึกษาที่ทำให้เห็นว่าการเลือกใช้พื้นที่สื่อเป็นยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมทำให้ปัญหาคลี่คลายไปในทางที่รัฐบาลมีท่าทีตอบรับข้อเรียกร้องของขบวนการ จนชาวบ้านผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษีไศล ได้รับเงินค่าชดเชยก้อนใหญ่กว่า 700 ล้านบาท ในเวลาต่อมา

ความแตกต่างจากการเคลื่อนไหวที่ผ่านมาของสมัชชาคนจนฯ คือ ยุทธศาสตร์การต่อสู้ที่สำคัญ ณ สันเขื่อนราษีไศลในปี พ.ศ. 2552 นอกเหนือจากการชุมนุมบริเวณสันเขื่อน คือ การเสริมทัพด้วยการใช้ยุทธศาสตร์การสื่อสารในพื้นที่สื่อ เพื่อถ่ายทอดและสื่อสารประเด็นปัญหาที่พวกเขาต้องลุกขึ้นมาชุมนุมอีกครั้งหนึ่งเพื่อเรียกคืนความเป็นธรรมโดยมีสาธารณชนทั่วประเทศร่วมเป็นสักขีพยาน ซึ่งสิ่งที่ทำให้พวกเขามั่นใจว่าแม้การชุมนุม ณ สันเขื่อนราษีไศลจะมีระยะที่ห่างไกลจากเมืองหลวงอันเป็นศูนย์กลางการรับรู้ของภาครัฐและสาธารณชน

แต่ภาครัฐและสาธารณชนจะได้ตระหนักถึงปัญหาของพวกเขาลึกซึ้งรอบด้าน และครอบคลุมกว่าการรับรู้ของสาธารณชนผ่านสื่อครั้งผ่านๆ มา ก็คือ

การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อซึ่งกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานได้จัดกระทำขึ้นด้วยตนเอง พลังจากการใช้พื้นที่สื่อนี้เองจะเป็นการลดระยะทางในเชิงรูปธรรมไปสู่ระยะทางที่ไกลกันในเชิงนามธรรมที่จะส่งผลต่อการเคลื่อนไหวอย่างชัดเจน และทำให้การเคลื่อนไหวของชาวบ้านคนเล็กคนน้อยมีอำนาจในการอธิบายชุดความจริงในอีกแง่มุมหนึ่งให้คนในสังคมได้รับทราบ

ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม

การใช้พื้นที่สื่อเพื่อเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในยุคที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมและมโนทัศน์ของประชาชนในสังคม ในแง่ของทิศทางของความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างภาครัฐและคนเล็กคนน้อย ในการเพิ่มอำนาจการต่อรองของคนเล็กคนน้อยกับการสร้างความรับผิดชอบจากภาครัฐจากการใช้สิทธิทางการสื่อสารผ่านพื้นที่สาธารณะ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการใช้พื้นที่สื่อเสียใหม่ จากเดิมที่ขบวนการทางสังคมต้องเป็นฝ่ายรอให้สื่อเข้าไปทำข่าว (passive) หรือต้องสร้างปฏิบัติการในการเคลื่อนไหวเพื่อให้ “เป็นข่าว” ในเวลาต่อมาพวกเขาได้ เปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้กระทำการ (active) ใช้พื้นที่สื่อด้วยตนเอง

พื้นที่สื่อที่กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานใช้เคลื่อนไหวในการสื่อสารสองประเภทหลัก คือ พื้นที่สื่อในสื่อกระแสหลัก คือ ข่าว รายการ สารคดีข่าว บทความที่ถูกนำเสนอต่อสาธารณชน ได้แก่

- 1) สื่อการกระจายภาพและเสียง ประกอบด้วยรายการ/ข่าวที่ผลิตโดยกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานได้แก่ รายการนักข่าวพลเมือง ที่นำเสนอในปี 2552 ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาการชุมนุม 189 วัน ณ สันเขื่อนราษีไศล มีจำนวน 11 ตอน ถือเป็นข่าวใน “ประเด็นร้อน” ดังนั้น สารที่ผลิตขึ้นและนำเสนอในพื้นที่สื่อโดยมีจุดประสงค์ในการสร้างความเข้าใจแก่สาธารณชนเกี่ยวกับการนำเสนอปัญหาของพื้นที่ราษีไศลเพื่อให้สาธารณชนได้รับทราบผ่านนำเสนอภาพความเดือดร้อนและเหตุผลในการ

เคลื่อนไหวว่า ทำไมชาวบ้านราษฎร์ไศลจึงยังคงมีการเคลื่อนไหวต่อไปไม่จบสิ้นแม้จะได้รับเงินค่าชดเชยจากรัฐบาลแล้ว โดยนำเสนอแง่มุมที่หลากหลายเกี่ยวกับปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านในพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น รายการนักข่าวพลเมือง ตอน “หนังสือ” นำเสนอถึงประวัติวิถีชีวิตของ พ่อสิงห์ จำเริญ ซึ่งเป็นเจ้าของคณะหนังตะลุงในชุมชนบ้านฝ้าง ที่ใช้การแสดงสื่อพื้นบ้านนี้เพื่อสื่อสารเรื่องราวการได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษฎร์ไศล ตอน “หนุ่มานทุบเขื่อน” โดยนำบทเรื่องราวเกียรติที่มีดัดแปลง ให้เข้ากับ ความยากลำบากในการใช้ชีวิตของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนซึ่งมีมากมาย จนต้องถูกถ่ายทอดออกมาทางหนังตะลุง โดยสรุปว่า ความหวังของพ่อสิงห์ในการแสดงหนังตะลุง ตอนหนุ่มานทุบเขื่อน ว่าการสื่อสารเรื่องราวผ่านหนังสือ จะทำให้ปัญหาความเดือดร้อนกว่า 16 ปีได้รับการแก้ไขเสียที

ส่วนข่าวพลเมืองในปี พ.ศ. 2553 เป็นข่าวที่ออกอากาศหลังจากที่สิ้นสุดการประชุมไปแล้ว แต่ยังมีบางประเด็นปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไขและต้องได้รับการเคลื่อนไหวต่อจำนวน 12 ตอน นอกจากนี้ยังมีรายการ/ข่าว/รายการสารคดีข่าว ซึ่งออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ทีวีไทยหรือสารคดีข่าวที่มีนักข่าวจากสื่อกระแสหลักติดตามประเด็นปัญหาลงไปทำข่าว ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์และสถานีวิทยุช่องต่างๆ หลายครั้ง เช่น รายการเปิดปม และรายการหมู่บ้านฐานไทย ออกอากาศสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 เป็นต้น

2) สื่อใหม่หรือสื่อออนไลน์ เช่น พื้นที่สื่อในเว็บไซต์อีสานวอยส์ (www.esaanvoice.net)

3) สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือเครือข่ายสื่อประชาชนภาคอีสาน

ประเภทที่สองคือพื้นที่สื่อภายในขบวนการฯ คือ สื่อที่ทีมข่าวผลิตขึ้นเพื่อสื่อสารระหว่างสมาชิกด้วยกันเองในสมัชชาคนจน โดยเฉพาะในการชุมนุม 89 วัน ณ สันเขื่อนราษฎร์ไศล ในปี พ.ศ. 2552 เช่น ทามทีวี เสียงตามสาย บอร์ดข่าวกำแพง เป็นต้น

การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน ทั้งในสื่อกระแสหลักและสื่อภายในขบวนการ มีความแตกต่างกัน คือ การเคลื่อนไหวผ่านสื่อกระแสหลัก

สามารถนำเสนอข้อมูลให้แก่สาธารณชนได้กว้างขวางกว่าการใช้สื่อภายในขบวนการ เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องช่องทางการสื่อสารซึ่งสัมพันธ์กับต้นทุนและเวลาในการนำเสนอ ในขณะที่การใช้พื้นที่สื่อภายในขบวนการมีข้อได้เปรียบในเรื่องความละเอียดและความถี่ในการสื่อสาร

ส่วนความคล้ายคลึงกันระหว่างการใช้สื่อกระแสหลักกับสื่อภายในขบวนการ คือ เรื่องต้นทุนในการผลิตสื่อ เนื่องจากการใช้พื้นที่สื่อภายในขบวนการ และสื่อกระแสหลักถือว่าขบวนการฯสามารถใช้ช่องทางที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยทุนรอนในการผลิตสูงนัก เนื่องจากการใช้ช่องทางที่มีขึ้นให้ชาวบ้านได้นำเสนอประเด็นท้องถิ่นของตนเองอยู่แล้วเช่นการนำเสนอผ่าน รายการนักข่าวพลเมือง และรายการอื่นๆ ในสื่อกระแสหลักซึ่งมักเป็นฝ่ายลงมาในพื้นที่ นอกจากนี้ในเรื่องอุปกรณ์หรือเครื่องมือในการผลิตสื่อ ขบวนการสามารถใช้ผลิตสื่อทั้งสองประเภทควบคู่ไปด้วยกันได้ ซึ่งการผลิตสื่อในพื้นที่ มีข้อดี คือช่วยทำให้การขับเคลื่อนมีความง่ายขึ้นและสะดวกรวดเร็วขึ้น ทั้งในแง่ทรัพยากรในการผลิตสื่อและเนื้อหาที่จะนำมาผลิตเป็นสื่อ การทำข่าวสื่อพร้อมกับการเคลื่อนไหวอื่น เช่น การชุมนุม ทำให้การระดมทรัพยากรง่ายขึ้น เนื่องจากความสะดวก ในการหาทรัพยากรในการทำสื่อ ทำข่าว เช่น คน เงิน สมอ เรื่องราวประเด็นทำข่าว อุปกรณ์ เครื่องเสียง แผ่นป้าย ประชาสัมพันธ์ แผ่นข้อความเรียกร้อง ที่ต้องการสื่อสาร ภาพข่าว โปรเจคเตอร์ และอื่นๆ ที่คนมาช่วยกันชุมนุมระดมกันมา รวมถึงความรู้สึกร่วมต่างๆ ของคนในที่ชุมนุม การชุมนุมในพื้นที่ที่เป็นปัญหาถือเป็นข้อได้เปรียบของผู้ชุมนุมในเรื่องความคุ้นเคยของพื้นที่ การหาภาพข่าว ประเด็นข่าวและการผลิตข่าว

จากการสรุปบทเรียนและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการชุมนุม ณ สันเขื่อนพบว่า สันเขื่อนราษีไศล ถือเป็นสมรภูมิลำดับชั้นเยี่ยมของสมัชชาคนจนฯ เนื่องจากทำให้ชาวบ้านสามารถประหยัดงบประมาณในการชุมนุมการใช้ยุทธศาสตร์ผ่านพื้นที่สื่อจึงช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่สมัชชาคนจนฯ ให้ไม่ต้องเดินทางไกลมายังเมืองหลวงเสียค่าใช้จ่ายในเรื่องการเดินทางเพิ่มขึ้นอีกหลายเท่าตัว และไม่ต้องทิ้งไร่นาครอบครัว หรืออาชีพของตนมาเพื่อชุมนุมในกรุงเทพฯ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาในเมืองโดยเฉพาะการทำให้เกิดความไม่พอใจจากผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการชุมนุม

ซึ่งส่งผลต่อจำนวนพันธมิตรหรือผู้ที่ไม่เห็นด้วยการชุมนุม ดังนั้น การใช้ยุทธศาสตร์ในการสื่อสารผ่านพื้นที่สื่อจึงสามารถลดและแก้ไขปัญหอันเกิดจากการเคลื่อนไหวในรูปแบบเดิมๆ ได้ ในขณะที่เดียวกันยังลดอุปสรรคในเรื่องความห่างไกลของระยะทาง แต่กลับส่งผลต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับแก้ไขปัญหโดยการส่งเสียงให้ภาครัฐและสาธารณะได้รับรู้ถึงความเดือดร้อนของตน ซึ่งสามารถสร้างแรงกดดันให้ภาครัฐได้อย่างมีพลัง โดยสามารถส่งสารในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ภาพ เสียง ความรู้สึก ตัวอักษรทั้งจากพื้นที่สื่อเช่น โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ กระจายออกไปสู่ผู้ที่กำลังเฝ้ามองได้ไกล ลึก ชัดเจน ตรงจุดและถูกต้องตามชุดของความจริงที่ชาวบ้านต้องการถ่ายทอดและสื่อสารเอง นอกจากนี้ยังสามารถดึงสื่อจากภายนอกให้เข้ามายังกลุ่มผู้ชุมนุม อันจะช่วยเสริมให้การในพื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวมีพลังมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

ส่วนการควบคุมสารในสื่อกระแสหลักนั้นขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานได้ใช้วิธีการดังกล่าวกับช่องทางการนำเสนอผ่านนักข่าวพลเมือง เนื่องจากเป็นช่องทางหลักที่พวกเขาสื่อเรื่องราวของตนออกสู่สาธารณะ โดยใช้จังหวะในช่วงที่รายการนักข่าวพลเมืองยังไม่มีทิศทางในการนำเสนอที่ชัดเจนในช่วงแรก เป็นโอกาสในการผลักดันให้พื้นที่สื่อดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่สำคัญที่สามารถตอบสนองความต้องการใช้สื่อที่พลเมืองผลิตขึ้นให้ตรงตามความต้องการมากที่สุด เพื่อให้สาธารณะได้รับรู้ถึงมุมมองและความคิดเห็นของขบวนการ ซึ่งแตกต่างไปจากมุมมองที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อกระแสหลักอื่นๆ เหตุการณ์ที่เห็นได้ชัดในกรณีนี้คือ การต่อสู้เพื่อให้บรรณารักษ์รายการนักข่าวพลเมืองยอมรับแนวทางการนำเสนออย่างตรงไปตรงมาเกี่ยวกับปัญหาและข้อเรียกร้องของ กลุ่มเสียงคนอีสาน ที่นำเสนอกรณีปัญหาเขื่อนราษีไศลเพื่อให้ ขบวนการสามารถใช้คำว่า “เขื่อน” แทนคำว่า “ฝาย” เป็นต้น การปะทะกันระหว่างแนวคิดของสื่อสาธารณะกับความต้องการนำเสนอความจริงผ่านพื้นที่สื่อทำให้ขบวนการสามารถผลักดันให้รายการนักข่าวพลเมืองเป็นพื้นที่สำคัญในการสื่อสารถึงสาธารณะในเวลาต่อมา

การสร้างโครงกรอบประเด็นปัญหา

การสร้างโครงกรอบประเด็นในความหมายของนักสังคมวิทยาและนักวิชาการด้านการวิเคราะห์การสร้างโครงกรอบที่มีชื่อเสียงอย่าง Goffman (1974: 10) คือ การสร้างการนิยามปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นขององค์กรใด องค์กรหนึ่ง สำหรับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การสร้างโครงกรอบเป็นกระบวนการหนึ่งในการก่อรูปอัตลักษณ์ของการกระทำรวมหมู่ผ่านการปรึกษาหารือระหว่างสมาชิกในขบวนการเคลื่อนไหว ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของขบวนการเคลื่อนไหวในการสร้างกรอบซึ่งสามารถส่งเสียงสะท้อนให้เกิดขึ้นในวงกว้าง (Gamson, 1991; Snow & Benford, 2000)

กลุ่มสมาชิกคนจนเชื่อนราษีไศลสามารถ “ส่งเสียง” ของพวกเขาให้กว้างไกลมากขึ้นกว่าภายในชุมชนของตนเอง ซึ่งเป็นการใช้อำนาจที่สำคัญในการสร้างอิทธิพลต่อการถกเถียงสาธารณะ การสื่อสารและการกดดันกับผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจ โดยการใช้สื่อถือเป็นกลยุทธ์ของขบวนการในการสื่อสารเรื่องราวของตัวเองจากภาษาของตัวเองเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายให้เป็นที่ไปตามข้อเรียกร้อง โดยขบวนการสามารถเชื่อมโยงเรื่องราวประเด็นปัญหาของตนให้เข้ากับความห่วงใยใส่ใจของคนวงกว้างในสังคม ซึ่งขบวนการทางสังคมได้ชี้แนะประเด็นผ่านสื่อตามการสร้างโครงกรอบประเด็นที่ขบวนการร่วมกันสร้างขึ้น โดยอาศัยเทคนิควิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายในการจัดวางประเด็น เป้าหมาย ความเชื่อ และค่านิยมต่างให้แก่ผู้สนับสนุนขบวนการ

วิธีการสร้างโครงกรอบหลักของขบวนการทั้งสองได้กระทำผ่านยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หนังสือ บทความ ต่างๆ เป็นต้น ชาวบ้านมีกระบวนการสร้างโครงกรอบ (Framing process) ประเด็นเพื่อสื่อสารต่อสาธารณะ 3 ประการ ตามการจำแนกของ Snow และ Benford (1988) ได้แก่ 1) การสร้างโครงกรอบการวินิจฉัยปัญหา 2) การสร้างโครงกรอบการเสนอทางออก และ 3) การสร้างโครงกรอบการจูงใจ สามารถอธิบายรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การสร้างกรอบการวินิจฉัยปัญหา (Diagnostic Framing)

กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานได้สร้างกรอบการนิยามปัญหาของชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษีไศล เพื่อนำเสนอผ่านสื่อไปสู่พื้นที่สาธารณะว่าเป็นกรณีของความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับชาวบ้านจากการที่ชาวบ้านเห็นถึงความไม่ชอบธรรมและไม่จริงใจในการแก้ไขปัญหาการจ่ายค่าชดเชย ประกอบกับปัญหาเดิมที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขเสร็จสิ้น คือ การจ่ายค่าชดเชยในที่ดินทำกินต่อผู้ได้รับผลกระทบซึ่งมีการต่อสู้มาอย่างยาวนาน เมื่อปัญหาเดิมกับปัญหาใหม่ก่อตัวขึ้นเป็นชนวนปัญหาทำให้สมาชิกชนกชนตองการสร้างความเข้าใจให้แก่สาธารณะชนพร้อมกับการเรียกร้องความเป็นธรรมในการแก้ไขปัญหาจากภาครัฐ

การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของชาวบ้านสามารถดึงประเด็นให้ถูกฉายให้เห็นได้อย่างชัดเจน (spotlight on the issue) โดยมีการนำเสนอถึงตัวบุคคลและผู้มีอำนาจในหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบและเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเห็นได้ชัดจากลักษณะการนำเสนอผ่านสื่อประเภทต่างๆ นอกจากนี้พวกเขายังสามารถยกระดับปัญหาพื้นฐานให้เป็นประเด็นทางสังคมและประเด็นสาธารณะที่จะได้รับการแก้ไขโดยใช้พื้นที่สื่อในลักษณะต่างๆ เพื่อให้เกิดการสื่อสารที่กว้างขวางมากขึ้น เช่น การจัดทำเอกสารสรุปเกี่ยวกับการประชุมของขบวนการ การชุมนุมประท้วง การประชุมสัมมนา การสื่อสารผ่านเวทีสาธารณะต่างๆ การทำข่าวนักข่าวพลเมือง การออกรายการทีวี การเขียนบทความหรือคอลัมน์ต่างๆ ผ่านช่องทางการสื่อสาร เช่น เว็บไซต์ของสำนักข่าวต่างๆ ที่คนในขบวนการมีเครือข่ายอยู่ เป็นต้น

2) การสร้างกรอบแนวทางออกและการแก้ไขปัญหา (Prognostic Framing)

กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานใช้พื้นที่สื่อทั้งในการเสนอทางออกให้รัฐในการแก้ปัญหาของตนเพื่อสื่อสารต่อสาธารณะและสะท้อนไปยังภาครัฐโดยมีนัยยะในการเน้นย้ำว่าการกระทำของรัฐได้กระทบกับวิถีการดำเนินชีวิตแบบปกติของชุมชนและก่อให้เกิดปัญหาตามมามากมาย เพราะเป็นการแก้ปัญหาในมุมมองคนนอกที่ไม่รู้และไม่ได้อยู่รับผลกระทบจากการกระทำเหมือนคนในท้องถิ่น การนำเสนอดังกล่าวสู่พื้นที่

สาธารณชนถือว่าเป็นการสร้างกรอบประเด็นการต่อสู้กับวาทกรรมของรัฐ ระหว่างแนวคิดสิทธิชุมชนแก้ปัญหาแบบวิธีการดั้งเดิมของชาวบ้านเอง กับแนวคิดการพัฒนาโดยโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ เพื่อให้สาธารณชนรับทราบผ่านข่าว และเสนอทางออกในการแก้ปัญหาที่อื่น ในเวลาเดียวกัน โดยการนำเสนอถึงข้อดีข้อเสียที่เกิดขึ้นจริงจากมุมมองของชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ปัญหา พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาจากการศึกษาจากคนในท้องถิ่นเอง เช่น การเสนอระดับน้ำที่เหมาะสมในเขื่อนอันจะทำให้ชาวบ้านสามารถอยู่ร่วมกับเขื่อนได้ และการบริหารจัดการน้ำโดยระบบชลประทานชุมชน เป็นต้น ทางออกต่างๆ ที่ชาวบ้านนำเสนอมาจากชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ที่คลุกคลีและรับรู้ปัญหาของตนดีที่สุด พวกเขาจึงใช้โอกาสในการเสนอทางออกของปัญหา และนำเสนอผ่านพื้นที่สื่อเพื่อให้เนื้อหาและนัยยะในการนำเสนอสู่พื้นที่สาธารณะนั้นตรงตามความคิดและความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน

3) การสร้างกรอบใจในการจูงใจ (Motivational Framing) เป็นการสร้างเครื่องมือต่อสู้ คำชี้แจงเพื่อใช้เป็นปฏิบัติการต่อสู้ของขบวนการ การสร้างอาณาบริเวณที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสามารถสร้าง กรอบประเด็นให้ไปสู่ปริมาตรที่กว้างขวางขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวให้ประชาชนเข้าร่วมกับขบวนการในการแก้ปัญหตามวิธีการที่ขบวนการได้เสนอไว้ ยุทธศาสตร์นี้เป็นการทำให้สาธารณชนรับรู้ว่าการกระทำของขบวนการเป็นการกระทำที่มีเหตุผลและเป็นประเด็นสำคัญโดยการนำเสนอสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานต้องการสร้างความเข้าใจต่อสาธารณะถึงเหตุผลในการต่อสู้ของพวกเขา โดยหลังจากที่มีการชุมนุมแบบสันติอหิงสาจริงๆ เกิดขึ้น ณ สันเขื่อนราษีไศล จากการสั่งสมบทเรียนในการต่อสู้มาอย่างยาวนานและการสรุปประสบการณ์จากเครือข่ายสมัครคนจนในกรณีต่างๆ พบว่า การใช้การเคลื่อนไหวแบบ “วัฒนธรรมนำหน้าการเมือง” ของสมัครคนจนนั้น เป็นการเคลื่อนไหวที่มีประสิทธิภาพและความชอบธรรม โดยการใช้พื้นที่สื่อเป็นหนึ่งในวิธีการเคลื่อนไหวแบบสันติที่สำคัญ จากมุมมองของชาวบ้านที่เห็นว่าการเมืองคือการแก้ไขปัญหา แต่เอาวัฒนธรรม นำไปก่อน โดยที่ไม่ต้องให้เกิดความรุนแรง วิธีการนำเสนอและเนื้อหาที่ถูกนำเสนอผ่านพื้นที่สื่อซึ่งถูกผลิตขึ้นจากกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานจึงมุ่งเน้นไปที่การเผยแพร่วัฒนธรรม ประเพณี และ

ชนบทกรรมนิยมของชาวบ้านท้องถิ่นอีสาน สอดแทรกกับการนำเสนอปัญหาที่เกิดจากการสร้างเขื่อนซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของชาวบ้าน ประกอบกับการใช้โครงกรอบเชิงสัญลักษณ์ในการชุมนุม ณ หมู่บ้านคนจนสันเขื่อนราษีไศลในการชุมนุม 189 วัน ของสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศลถูกนำเสนอในรูปแบบของภาพ และฉากหลังในทุกข่าวที่กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานผลิต ไม่ว่าจะเป็นข่าวที่ถูกนำเสนอผ่านโทรทัศน์ หรือ รายการข่าวที่ถูกผลิตผ่านรายการ “นักข่าวพลเมือง” สัญลักษณ์ ดังกล่าวถูกนำเสนอโดยทางอ้อมเพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้ว่าพวกเขายังคงชุมนุมเพื่อต่อสู้ในประเด็นปัญหาเขื่อน การนำเสนอข่าวต่างๆ ได้แฝงวาระดังกล่าวไว้อย่างแยบยลและเกี่ยวพันกับปัญหาเขื่อนอย่างแยกไม่ออก ไม่ว่าจะเป็นการช้อนอยู่ภายใต้การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าทามเพื่อดำรงชีวิตของชาวบ้าน ตลอดจนการทอดแทรกประเด็นปัญหาอยู่ภายใต้ประเพณีวัฒนธรรม การละเล่น ของชาวบ้านซึ่งสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษโดยนำเสนอถึงความสำคัญของวิถีชีวิตดั้งเดิมที่กำลังจะสูญสลายไปเนื่องจากการสร้างเขื่อน เป็นต้น

พลังอำนาจที่เกิดขึ้นจากการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม

ยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อของขบวนการคนเล็กคนน้อยที่เคยไร้พลังในการต่อสู้คัดง้างอำนาจจากภาครัฐทั้งสองกรณี นอกจากจะใช้สร้างพลังต่อการต่อสู้เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐสามารถตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของขบวนการแล้วยังสามารถพลังให้เกิดขึ้นภายในขบวนการเองด้วย ดังต่อไปนี้

1. พลังที่เกิดขึ้นต่อเป้าหมายของขบวนการ ได้แก่

1.1 การทำให้ได้รับข้อได้เปรียบและการขยายโอกาสในการเคลื่อนไหว เนื่องจากการผลิตสื่อเพื่อเป็นยุทธศาสตร์สำคัญควบคู่กับการเคลื่อนไหวในรูปแบบอื่น เช่น การชุมนุม ทำให้การเคลื่อนไหวโดยรวมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

1.2 การสร้างกระบวนการตรวจสอบภาครัฐและทวงถามความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากสามารถถึงผู้เฝ้ามอง ฝ่ายที่สามและคนในสังคมมาร่วมตรวจสอบและเฝ้ามองการทำงานของรัฐด้วยว่าจะดำเนินการต่อปัญหาได้อย่างไรและเมื่อไร

1.3 การกระบวนการเร่งการตัดสินใจต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจการ ใช้เคลื่อนไหวเพื่อกระตุ้นผ่านพื้นที่สื่อเพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้ถึงความล่าช้าในการดำเนินการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนจากภาครัฐเป็นการส่งเสริมให้ประเด็นปัญหาได้เข้าสู่กระบวนการตัดสินใจเร็วขึ้น เนื่องจากชาวบ้านสามารถชี้ให้สาธารณชนได้รับทราบอย่างกว้างขวางผ่านพื้นที่สื่อ เพื่อสะท้อนไปยังภาครัฐว่า ขบวนการได้มีการจัดการข้อมูลอย่างชัดเจน มีข้อมูลเชิงวิชาการรองรับ พร้อมทั้งเสนอการแก้ไขปัญหาอย่างมีระบบและสมเหตุสมผล

2. พลังอำนาจต่อสาธารณชน ได้แก่

2.1 การสร้างเครือข่าย การถ่ายทอดประเด็นปัญหาข้อเรียกร้องของ ขบวนการทางสังคมสามารถขยายวงขอบผู้ให้ความสนใจในประเด็นข้อเรียกร้องให้กว้างไกลออกไป ก่อให้เกิดการดึงดูดให้เครือข่ายต่างๆ มาเป็นผู้สนับสนุนการเรียกร้อง ขบวนการฯ ทำให้เพิ่มความเหนียวแน่นในเครือข่ายและการเกิดเครือข่ายที่เข้ามาเป็นพันธมิตรในการต่อสู้เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการใช้พื้นที่สื่อช่วยให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พันธมิตรจากองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ พลังของการใช้พื้นที่สื่อช่วยในการเชื่อมต่อให้เกิดพลังในการดึงดูดทรัพยากรจากพันธมิตรเพื่อมาเป็นพลังในการเคลื่อนไหวอีกต่อหนึ่งต่างๆ ให้เข้ามาผลักดันร่วมกัน เช่น พันธมิตร หน่วยงานภาครัฐ การศึกษาเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ เป็นต้น เพื่อให้การเคลื่อนไหวมีพลังทวีมากยิ่งขึ้น

2.2 การดึงความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณชน การเข้าถึงสื่อถือว่าเป็นจุดอ่อนของการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหลายขบวนการในอดีต ทำให้ขบวนการต้องกระทำการเคลื่อนไหวซึ่งสร้างความสนใจให้สื่อมวลชนลงมากทำข่าว โดยเฉพาะการสร้างสถานการณ์รุนแรง ทำให้ข่าวที่เกิดขึ้นในอดีตส่วนใหญ่มักเป็นข่าวในมุมมองที่ทำให้สาธารณชนมีความรู้สึกในแง่ลบกับ

กลุ่มผู้ชุมนุม เนื่องจากขบวนการเคลื่อนไหวไม่สามารถมีช่องทางในการกำหนดทิศทางที่นำเสนอสู่สาธารณชน การสร้างความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณชน ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งนอกจากจะเป็นการสร้างความเข้าใจต่อสาธารณชน เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวในมุมมองของผู้ถูกกระทำ ในปัจจุบันเมื่อชาวบ้านมีช่องทางและโอกาสในการใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวได้มากขึ้นพวกเขาจึงสามารถนำเสนอข่าวสาร ความคิด อารมณ์ความรู้สึกของชาวบ้าน ที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชาวบ้านและในการดำเนินชีวิตด้วยมุมมองปัญหาความทุกข์ยากของชาวบ้านอันเกิดจากความไม่เป็นธรรมในดำเนินนโยบายของภาครัฐ โดยมีความมุ่งหวังต่อขั้นยยะที่ว่าประเด็นปัญหาของพวกเขากำลังจะถูกนำเสนอต่อสาธารณชนทั่วทั้งประเทศให้ได้รับรู้ร่วมกันแล้ว เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะดำเนินการอย่างไรเกี่ยวกับการรับผิดชอบในการตอบคำถามต่อสาธารณชนที่ได้มองเห็นปัญหาของประชาชนอีกมุมหนึ่งของประเทศ ดังนั้น การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของสมัชชาคนจนฯ นอกจากจะมีจุดประสงค์ในการสร้างความเข้าใจต่อสาธารณชนเกี่ยวกับเหตุผลในการชุมนุมเรียกร้องแล้ว ยังมุ่งหวังให้เกิดพลังทางสังคมในการกดดันไปยังภาครัฐให้หันมามองและดำเนินการแก้ไขปัญหาของขบวนการฯ อีกด้วย

3. พลังที่เกิดขึ้นภายในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ได้แก่

3.1 การก่อให้เกิดการกระทำรวมหมู่ เมื่อทีมข่าวของขบวนการสามารถผลิตสื่อนำเสนอเรื่องราวการเคลื่อนไหวของขบวนการฯ ผ่านสื่อประเภทต่างๆ นั้น ข่าว, บทความหรือเรื่องราวต่างๆ ที่ถูกนำเสนอออกไปในทุกมิติได้รับการยอมรับและความภูมิใจจากสมาชิกในขบวนการฯ ว่า ชาวบ้านสามารถผลิตข่าวด้วยตนเองและได้ออกสู่สายตาสาธารณชนตามสื่อต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งที่ตัวเองต้องการสื่อสารได้อย่างตรงจุด ทำให้ชาวบ้านเริ่มเห็นสิทธิของขบวนการฯ คนเล็กคนน้อยอย่างเป็นทางการ และมีกำลังใจในการรวมตัวกันเพื่อต่อสู้ให้สำเร็จตามความต้องการ นอกจากนี้การนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหามาจากมติของชาวบ้านในชุมชนผ่านสื่อแล้วได้รับการยอมรับจากภาครัฐและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงได้นำเสนอต่อสาธารณชนในพื้นที่ต่างๆ ในสังคม ยังได้สร้างแรงจูงใจในการร่วมกันกระทำการอันเป็นประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน โดยทำให้ชาวบ้านตระหนักรู้ถึงพลังในการรวมตัวของตนเอง

3.2 การสร้างความเข้มแข็งภายในขบวนการ ความเข้มแข็งของขบวนการทางสังคม ประการหนึ่งคือ ความเข้มแข็งจากกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการสรุปทฤษฎีในการต่อสู้ของขบวนการ ทำให้ชาวบ้านซึ่งเป็นคนเล็กคนน้อยตระหนักถึงความสำคัญของการใช้สื่อของ สมาชิกสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรการเคลื่อนไหว โดยไม่ต้องรอสื่อจากภายนอกให้มาทำข่าวการเคลื่อนไหวเท่านั้น การใช้พื้นที่สื่อได้ด้วยตนเอง ทำให้พลังในการสร้างความเข้มแข็งโดยชาวบ้านสามารถกำหนดประเด็นให้สื่อกระแสหลักนำเสนอข่าว

3.3 การสร้างความไว้วางใจภายในขบวนการ การใช้ภาพข่าวเป็นข้อมูลของกลุ่มสื่อเสียคนอีสานเป็นการสื่อสารกันภายในสมัชชาคนจนฯ เช่นเดียวกับกรณีชาวบ้านคลองโยง ถือเป็นกระบวนการสร้างความไว้วางใจและสร้างความเข้าใจภายในขบวนการ ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นและการมีส่วนร่วมของสมาชิก

3.4 การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์กับภาครัฐ การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการคนเล็กคนน้อย สามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับภาครัฐแบบไม่ใช่ผู้อุปถัมภ์กับผู้ถูกอุปถัมภ์ โดยชาวบ้านพยายามสื่อสารผ่านไปยังสาธารณชนเพื่อสะท้อนไปสู่การรับรู้ของภาครัฐว่า อำนาจไม่ได้อยู่ที่รัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว เหมือนที่เคยเข้าใจกันในอดีต แต่ในปัจจุบันอำนาจอยู่ที่ประชาชน จากเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะโลกในยุคที่เทคโนโลยีการสื่อสารการเจริญก้าวหน้าขึ้นจนทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและสามารถใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารได้อย่างกว้างขวาง แม้กระทั่งชาวบ้านซึ่งรู้จักใช้ประโยชน์จากการติดต่อกันเพื่อสื่อสารถึงความต้องการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนของตนเอง ทำให้รัฐไม่สามารถกุมอำนาจการตัดสินใจหรืออำนาจในการครอบงำประชาชนได้อย่างเดิม พัฒนาการสื่อสารจึงนำไปสู่รับรู้ข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้คนในสังคม นอกจากนี้การใช้พื้นที่สื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานระหว่างภาครัฐและประชาชนเพิ่มขึ้น และยังก่อให้เกิดการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชนในการบริหารจัดการท้องถิ่น ถือเป็นพลังสำคัญที่เกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านใช้พื้นที่สื่อแล้วประสบผลสำเร็จ ในการเปิดหน้าสื่อออกมาคุยมารีบบปากกันระหว่างภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

เงื่อนไขที่สร้างความสำเร็จในการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม

แม้ว่าการใช้พื้นที่สื่อ ไม่ใช่ปัจจัยเดียวในการทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวในกรณีสมัชชาคนจนเหนือราชินีไศลประสบความสำเร็จตามข้อเรียกร้อง หากแต่การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อถือได้ว่าเป็นพื้นที่สำคัญอันก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนประเด็นปัญหาให้ได้รับการแก้ไขอย่างชัดเจนและรวดเร็วมากขึ้นกว่าการใช้วิธีการเพียงอย่างเดียว เนื่องจากจากการใช้พื้นที่สื่อ ซึ่งเป็นพื้นที่ทำให้คนจำนวนมากเห็นประเด็นปัญหาข้อเรียกร้องของผู้กระทำการ โดยที่ผู้กระทำการมีส่วนสำคัญในวงกรอบประเด็น และกำหนดแนวทางหรือเรื่องราวในการสื่อสารเอง ทำให้สาธารณชนได้เห็นข้อเท็จจริงจากผู้ประสบปัญหาด้วยตนเอง ดังนั้นเงื่อนไขที่ทำให้ขบวนการทางสังคมของคนเล็กคนน้อยใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวจนสำเร็จตามข้อเรียกร้องได้แก่

1. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการเข้าถึงเทคโนโลยี

ความเจริญเติบโตของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้เกิดการเข้าถึงสื่อในรูปแบบต่างๆ ชาวบ้านได้รวมตัวกันโดยใช้พื้นที่สื่อเป็นพื้นที่สำคัญในการเคลื่อนไหวๆ โดยใช้โอกาสของการรับข่าวสารที่มากขึ้นผ่านทางโทรทัศน์ วิทยุ หรือแม้แต่งานสื่ออินเทอร์เน็ต ลักษณะการรับข่าวสารที่เปลี่ยนไปของชาวบ้าน รวมไปถึงความสามารถในการเข้าถึงสื่อได้มากขึ้นยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของชนบท กล่าวคือ เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทในแนวคิดของการเข้าถึงข้อมูลและการได้เรียนรู้ผ่านสื่อมากขึ้น เกิดเป็นต้นทุนทางสังคม ที่ผลักดันให้คุณเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจในการเข้าไปจัดการกับปัญหาของชุมชนตนเองได้ รวมไปถึงเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการผลิตเพื่อการขาย มากกว่าการผลิตเพื่อการบริโภคเองภายในครัวเรือนดังเช่นในสมัยก่อน ทำให้คนในเขตชนบทมีโอกาสติดต่อด้านขายกับพื้นที่ในเขตเมืองมากขึ้น มีทุนมากขึ้น เพราะฉะนั้นเมื่อคนมีทั้งทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงมีช่องทางใหม่ๆ ในการรับข่าวสารและเรียนรู้ในลักษณะของการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มคนอื่นๆ ในสังคมมากขึ้น เป็นอีกแรงผลักดันให้กลุ่มคนเหล่านี้มีการรวมตัวเคลื่อนไหวกันมากขึ้นตามไปด้วย

2. การใช้เครือข่ายทางสังคม

เครือข่าย (network) มีความสำคัญต่อการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของ ขบวนการทางสังคม ดังนี้ 1) ทำให้เกิดพื้นที่ข่าวที่หลากหลาย 2) เป็นตัวกลางในการ “ซึกโย” ให้เกิดการประสานงานระหว่างภาคส่วนต่างๆ ทั้งระหว่างคนในชุมชน และคนภายนอกชุมชน ผู้นำของขบวนการสามารถ ปรับและรับเอาช่องทางของสื่อ อย่างที่วีไทย (Thai PBS) เข้ามาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการต่อสู้ของพวกเขาได้ เห็นได้จากการเข้ามาของทีวีไทย ในช่วงแรกนั้น ทางทีมงานสถานีโทรทัศน์ทีวีไทย ได้นำข้อมูลส่วนหนึ่งจากผู้นำชุมชนไปใช้ในการทำข่าว อาทิ ภาพที่ผู้นำชุมชนและ ชาวบ้านบางส่วนได้บันทึกเอาไว้ด้วยตนเอง 3) ช่วยอำนวยความสะดวกในเรื่อง ข้อมูลข้อเท็จจริงที่เป็นหลักฐานในการต่อสู้ เนื่องจาก “การเป็นข่าว” เพียงอย่างเดียว ไม่สามารถทำให้ประเด็นปัญหาสามารถได้รับการแก้ไขได้ การต่อสู้กับภาครัฐจำเป็นต้องมีข้อมูล หลักฐานที่เป็นข้อเท็จจริง มีแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ ดังนั้น เทคนิควิธีการถ่ายภาพ ตัดต่อ หรือการผลิตข่าวยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ข่าวหรือการสื่อสาร ประเด็นของท้องถิ่นขยายไปสู่สาธารณะ แต่ต้องมีข้อมูลที่เป็นจริงมีหลักฐานชัดเจน สนับสนุนด้วย

3. การปฏิรูปสื่อในประเทศไทย

กระแสขบวนการปฏิรูปสื่อของประเทศไทยได้เริ่มต้นขึ้น จากการที่ รัฐธรรมนูญปี 2540 ได้เปิดช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนผ่านสื่อ ต่างๆ จนกระทั่งมีการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ตามพระราชบัญญัติองค์การ กระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551 โดยทางสถานีมี แนวนโยบายในการเข้ามามีบทบาทในการตอบสนองความต้องการของประชาชนที่ หลากหลาย โดยการสร้างเครื่องมือซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสารจากหน้าจอโทรทัศน์ โดยการผลักดันให้ชาวบ้านสื่อสารได้ด้วยตัวเอง ผ่านรายการ “นักข่าวพลเมือง” เป็นต้น จากการปฏิรูปสื่อในสังคมไทย พร้อมทั้งเกิดทีวีสาธารณะขึ้นในเมืองไทย จึงเป็นช่องทางสำคัญช่วยผลักดันให้ชาวบ้านสื่อสารได้ด้วยตัวเอง

ความยั่งยืนในการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. **รูปแบบการสร้างเครือข่าย** คุญูปการที่ต่อเนื่องจากการใช้พื้นที่สื่อคือ ทำให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างผู้ที่ใส่ใจในปัญหาของภาคประชาชนให้เข้ามาหาสมาชิกคนจนๆ ไม่ว่าจะเป็นพันธมิตรต่างๆ ทั้งที่เป็นสื่อมวลชนในกระแสหลัก หรือ เครือข่ายของขบวนการทางสังคมอื่นทั่วประเทศ อันจะช่วยเสริมพลังในการระดมทรัพยากรในการเคลื่อนไหว ได้แก่ เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ รวมถึงความรู้ต่างๆ ที่เครือข่ายเหล่านี้ได้สนับสนุนการเคลื่อนไหวและเกิดการสื่อสารซึ่งกันและกันอย่างเข้มข้นมากขึ้น เพื่อทำให้การเคลื่อนไหวมีพลังและความยั่งยืนในการใช้พื้นที่สื่อมากยิ่งขึ้นตามมา

2. **ความเป็นอาสาสมัคร** การผลิตสื่อในการเคลื่อนไหวจำเป็นต้องอาศัยแรงกายและเวลาเป็นอย่างสูงจากสมาชิกในขบวนการ เนื่องจากขั้นตอนในการผลิตสื่อแต่ละชิ้นต้องอาศัยกระบวนการที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน ดังนั้น ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการผลิตสื่อได้จะต้องมีคุณสมบัติที่แตกต่างจากสมาชิกโดยทั่วไปของขบวนการ คือ นอกจากจะต้องมีความรู้ความสามารถในการใช้เครื่องมือในการผลิตสื่อ แล้วจะต้องมีความเป็นอาสาสมัคร มีวินัยและมีความเสียสละและมีความกระตือรือร้นในรับรู้กิจกรรมและสังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงไปของชุมชนและขบวนการอย่างลึกซึ้งตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกับเครือข่ายต่างๆ ของขบวนการได้อีกด้วย ดังนั้น ความยั่งยืนของการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมจึงขึ้นอยู่กับกรมีบุคคลที่มีลักษณะเช่นที่กล่าวมาอยู่ในขบวนการ และมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

สรุปผลการศึกษา

การศึกษายุทธศาสตร์การสร้างพลังใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมพบว่า การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อมีความสัมพันธ์กับการสร้างพลังอำนาจของขบวนการ เนื่องจากขบวนการทางสังคมของคนเล็กคนน้อยสามารถเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องจากภาครัฐและสร้างความเข้าใจต่อสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ยังเป็นการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างคนเล็กคนน้อยกับภาครัฐไปในทิศทางที่ดีขึ้น การใช้สื่อของขบวนการทางสังคมใช้หลักการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อเพื่อขยายประเด็นปัญหาเล็กๆ ในชุมชนเข้าสู่ประเด็นใหญ่ที่เป็นประเด็นร่วมทางสังคมการเมือง โดยการสร้างกรอบโครงประเด็นปัญหาเพื่อนำเสนอผ่านสื่อในการทวงถามและเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาตามข้อเสนอมายังทางออกซึ่งชาวบ้านต้องการ โดยดึงพลังจากการนำเสนอผ่านสื่อ เพื่อให้การรับรู้ของสาธารณชนนั้นช่วยผลักดันให้ภาครัฐหันมาให้ความสนใจและรับผิดชอบต่อประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างชอบธรรม

จากปรากฏการณ์การขยายพื้นที่สื่อซึ่งมีพหุนาฏภาพอย่างแพร่หลายในการสื่อสารครอบคลุมทั่วทั้งสังคม เมื่อขบวนการทางสังคมสามารถหยิบยกโอกาสในการใช้พื้นที่สื่อมาใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหว ทำให้ขบวนการมีพลังอำนาจเพิ่มมากขึ้นในบางประการ ประการแรกได้แก่ พลังที่เกิดขึ้นต่อเป้าหมายของขบวนการ เช่น การทำให้ได้รับข้อได้เปรียบและการขยายโอกาสในการเคลื่อนไหว การสร้างกระบวนการตรวจสอบภาครัฐและทวงถามความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหา และการกระบวนการเร่งการตัดสินใจต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ ประการที่สอง พลังอำนาจต่อสาธารณชน เช่น การขยายเครือข่ายและการดึงความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณชน ประการสุดท้ายคือ พลังที่เกิดขึ้นภายในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เช่น การก่อให้เกิดการกระทำรวมหมู่ การสร้างความเข้มแข็งภายในขบวนการ การสร้างความไว้วางใจภายในขบวนการ และพลังที่ก่อให้เกิดผลสำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์กับภาครัฐ

ส่วนเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยให้ขบวนการทางสังคมมีโอกาสในการใช้พื้นที่สื่อมีหลายประการประกอบกันทั้งเงื่อนไขเชิงเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทางการสื่อสาร และเงื่อนไขภายในขบวนการทางสังคมเอง ได้แก่ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการเข้าถึงเทคโนโลยี การใช้เครือข่ายทางสังคม และการปฏิรูปสื่อในประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- Chulalongkorn University Social Research Institute. (2009). **Rang Rai-ngan Chabub Somboon Kan Suksa Phonkratob Tang Sangkom Krongkan Fai Rasrisalai lae Kankaekai Phonkratob Yang Yang Yuen.** (In Thai) [Draft Final Report of the Social Impact Study in Project of Rasri Salai Dam and Sustainable Remedies (copy)]. n.p.
- Benford, Robert D., and Snow, David A.. (2000). "Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment." **Annual Review of Sociology**, 26(1): 611-639.
- Gamson, W.A. and Wolfsfeld,G. (1993). "Movements and Media as Interacting Systems" in **The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science**, 528(1): 114-125.
- Gamson, W. A. (1995). "Constructing social protest" in H. Johnston and B. Klandermans (eds.) **Social Movements and Culture**, London: UCL Press.
- Goffman, Erving. (1974). **Frame Analysis**. New York: Harper.
- McChesney, R. W. (1997). **Corporate Media and the Threat to Democracy**. New York: Seven Stories Press.
- Snow, David A. and Benford, Robert D. (1988). "Ideology, Frame Resonance, and Participant Mobilization." **International Social Movements Research**, 1(1): 197-218.